

Umsögn
um frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 65/1974,
um ávana-og fíkniefni
(afglæpavæðingu neysluskammta).

153. löggjafarþing 2022–2023.

Þingskjal 5 — 5. mál.

Október 2022

Afstaða, félag fanga á Íslandi tekur hér með heils hugar undir frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr.65/1974, um afglæpavæðingu neysluskammta.

Frumvarpið boðar skref í átt að því að meðhöndla skuli vanda vímuefnanotenda í íslensku samfélagi í heilbrigðiskerfinu fremur en dómskerfinu eins og svo margir sérfræðingar hafa veitt umsögn um. En með frumvarpinu tekur íslenska ríkið skref í átt að mannúðlegri nálgun gagnvart vímuefnavandanum með skaðaminnkandi hugmyndafræði að leiðarljósi.

Refsistefnan eykur á jaðarsetningu og takmarkar möguleika einstaklinga á endurhæfingu, bæði hvað varðar líkamlegt heilbrigði og samfélagslega þátttöku.

Með því að afglæpavæða meðferð og vörslu vímuefna í skammtastærðum sem ætlaðar eru til eigin nota er tekið mikilvægt lýðheilsuskref, sem getur aukið jákvæða heilsufarslega útkomu, líkt og heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna getur um.

Afstaða fagnar því að löggjöfin nái einnig til lyfja sem eru heimiluð í læknisfræðilegum og vísindalegum tilgangi, þ.e. lyfseðilsskyld lyf (sbr. 1. mgr. 3. gr. laga um ávana- og fíkniefni).

Rétt er að taka fram að það er mjög mikilvægt og mikið öryggistæki fyrir jaðarsetta hópa að neysluskammtar lyfja og annarra vímuefna séu alls ekki teknir af einstaklingum enda skapar það örvæntingu og getur orðið til þess að fólk verði mjög veikt og grípi til ýmissa aðgerða í örvæntingu til að útvega sér efni að nýju.

Afstaða telur rétt að miða við 10 daga skammt enda verður að taka tillits til fólks sem býr út á landi langt frá höfuðborginni þar sem langt er að fara eftir nýjum skammti og kannski ekki á færi hvers og eins í jaðarsettum hópum.

Afstað telur mikilvægt að bæta Afstöðu með í þann starfshóp stofnana og félaga sem eiga að vera ráðherra til ráðgjafar enda hefur félagið

tveggja áratuga reynslu af þessum málum bæði sem notendur og sérfræðingar á öllum sviðum sem viðkemur vímuefnaneyslu. Þá átti félagið að vera í ongoing nefnd um vímuefni til ráðgjafar árið 2015 en sú nefnd komst aldrei á laggirnar út af ákveðinni stjórnmalakreppu en síðan er félagið í dag með fulltrúa í starfshópi heilbrigðisráðherra um afglæpavæðingu neysluskammta. Það væri því skref aftur á bak að hafa félagið ekki með í slíkum hópi og taka framfyrir reynsluminni félög í málaflokknum.

Þá lýsum við okkur tilbúin til þess að mæta á fund nefndarinnar til þess að fara yfir umsögnina ef þess er óskað eða til að svara frekari upplýsingum sem nefndarmenn kunni að hafa.

Afstaða er félag fanga á Íslandi og hefur mjög mikla þekkingu á málaflokknum enda unnið í tvo áratugi að þessum málum, skrifað greinar og tekið þátt í hinum ýmsu starfshópum um málefnið. Félagið er tilbúið að taka þátt í allri vinnu við áformin til ráðgjafar sem notendur og/eða ráðgjafar í málaflokknum.

Reykjavík, 16. október 2022.

Virðingarfyllst,

f.h. stjórnar Afstöðu, félags fanga,

Guðmundur Ingi Þóroddsson, formaður

Nefndasvið Alþingis
Velferðarnefnd

Reykjavík 13. október 2022

Meðfylgjandi er umsögn Barnaheilla - Save the Children á Íslandi um frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Þingskjal 5 – 5. mál. 153. löggjafarþing 2022-2023.

Virðingarfyllst,
f.h. Barnaheilla - Save the Children á Íslandi

Ellen Calmon,
framkvæmdastýra

Umsögn Barnaheilla - Save the Children á Íslandi um frumvarp til breytinga á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta).

Barnaheill þakka fyrir boð um að senda inn umsögn við ofangreint mál.

Að mati Barnaheilla er það heillaskref ef lögum verður breytt á þann veg að einstaklingum verði ekki gerð refsing fyrir það að hafa í fórum sínum vímuefni í neysluskömmtum.

Barnaheill telja mikilvægara að styðja þá sem ánetjast hafa vímuefnum til bata fremur en að beita hörku og refsingum gagnvart því ástandi. Líta þarf á þá sem nota og hafa ánetjast vímuefnum, sem fólk með ákveðinn vanda sem þróast hefur sem afleiðingar annarra þátta. Mikilvægt er að skoða vandann í samhengi; vímuefnavandann og ofbeldi og áföll í æsku og áhrif þeirra á líf og líðan fólks, fremur en að líta á fólk sem afbrotamenn. Fíknihvöt er næstum alltaf viðbragð við tilfinningaálagi (Felitti, 1998. Sjá grein Rótarinnar um viðfangsefnið: <https://www.rotin.is/haettuleg-taugaliffraedithrahyggja/>).

Barnaheill líta svo á að um mikilvægar lagabreytingatillögur sé að ræða sem leiða til aukinnar mannúðar og virðingar gagnvart einstaklingum sem öll njóta mannréttinda.

Börn sem ánetjast fíkniefnum þurfa stuðning

Barnaheill telja mikilvægt að koma fram við börn sem ánetjast hafa vímuefnum sem börn sem þurfa á stuðningi og virðingu að halda, sem börn sem að öllum líkindum þurfa að vinna úr áföllum sínum til að sigrast á vandanum, rétt eins og hinir fullorðnu. Þeim ber ekki að gera refsingu við því að hafa í fórum sínum neysluskammta vímuefna fremur en fullorðnum. Fjalla mætti um það í greinargerð hvort börn hér á landi séu almennt sótt til saka fyrir að hafa með höndum neysluskammta og hvort um sé að ræða stefnubreytingu hvað varðar börn og vörslu þeirra á neysluskömmtum.

Í almennum athugasemdum Barnaréttarnefndar Sameinuðu þjóðanna, nr. 20 frá árinu 2016 segir eftirfarandi í lauslegri þýðingu Barnaheilla:

Fíkniefnaneysla á meðal unglunga:

Unglingar eru líklegri til að neyta fíkniefna og í meiri áhættu fyrir að verða fyrir skaða af fíkniefnum en fullorðnir. Fíkniefnaneysla á unglingsárum leiðir jafnframt oftast til þess að einstaklingurinn ánetjast fíkniefnum. Þau sem eru í mestri áhættu vegna fíkniskaða eru unglingar á götunni, þau sem hafa verið útilokuð frá skóla, þau sem hafa áfallasögu, fjölskyldusundurung eða ofbeldisreynslu, og þau sem tilheyra fjölskyldum sem takast á við fíknivanda. Aðildarríkjum ber skylda til að vernda unglunga gegn ólöglegri notkun ávana- og fíkniefna og geðlyfja. Aðildarríkin eiga að tryggja rétt unglunga til heilbrigðis í tengslum við notkun slíkra efna, svo og tóbak, áfengi og leysiefni, og koma á fót forvörnum, skaðaminnkun og meðferðarþjónustu, án mismununar og með fullnægjandi fjárveitingum. **Valkostum við refsí- eða kúgunarstefnu í vímuefnaeftirliti í tengslum við unglunga er fagnað.** (Feitletrun Barnaheilla) Einnig skal veita unglingum nákvæmar og hlutlægar

upplýsingar byggðar á vísindalegum gögnum sem miða að því að koma í veg fyrir og lágmarka skaða af völdum vímuefnaneyslu.¹

Börn sem hafa ánetjast vímuefnum eiga í vanda sem þarf að veita þeim stuðning við að rata út úr svo þeim gefist kostur á að ná heilsu. Við þann stuðning þarf að huga að mannréttindum þeirra á heildstæðan hátt, m.a. að meta áhrif ákvarðana á líf þeirra og líðan og hlusta vel á sjónarmið þeirra og vilja. Þau eiga rétt á að láta skoðun sína í ljós og fá réttar upplýsingar og það er mikilvægt að vinna málin í góðu samráði við einstaklingana sjálfa, þ.e. börnin og hlusta vel á hverjar þarfir þeirra eru.

Refsileysi en upptaka

Barnaheill skilja það sem svo að börnum verði skv. frumvarpinu ekki gerð refsing fyrir vörslu á neysluskömmtum vímuefna. En skýrt er að áfram verði heimilt að gera vímuefni sem þau hafa með höndum upptæk. Barnaheill hvetja til betri rökstuðnings á þeirri framkvæmd í greinargerð því með henni er ákveðið að koma á ólíkan hátt fram við börn en fullorðna í sömu stöðu og má því líta á hana sem mismunun gagnvart börnum. Hins vegar taka samtökin undir sjónarmið sem fram koma í greinargerðinni um skyldur yfirvalda gagnvart börnum og því verður að hvetja til þess að rökstuðningur fyrir ákvörðun um að gera neysluskammta upptæka af börnum verði skýrari og geri grein fyrir niðurstöðum mats á áhrifum þess á börn ef neysluskammtar yrðu ekki gerðir upptækir. Við þá skoðun þarf að líta til annarra sjónarmiða og allra ákvæða Barnasáttmálans, svo sem um rétt barns til að tjá sig um mál sem þau varða og að taka skuli tillit til skoðana þeirra eftir því sem aldur og þroski gefur tilefni til, um rétt barns til friðhelgi einkalífs, rétt til heilsuverndar og svo framvegis.

Skortur á rökstuðningi fyrir stærð neysluskammta

Hvað varðar skilgreiningu á magni neysluskammta sem teljist til eigin nota vilja Barnaheill þó gera athugasemd við þann takmarkaða rökstuðning sem er að finna í frumvarpinu fyrir því að miðað skuli við tíu daga neysluskammt. Að mati Barnaheilla þurfa að liggja skýr rök að baki þeirri skilgreiningu og telja samtökin skorta á rökstuðninginn í greinargerð með frumvarpinu. Þessar hugleiðingar má þó ekki skilja sem svo að það skuli ráðast af stærð neysluskammta hvort gera eigi börnum refsingu eða ekki. Raunar er það svo að Barnaréttarnefndin hefur hvatt til þess að ríki hækki sakhæfisaldur upp í 18 ár þannig að börnum verði almennt ekki gerð refsing fyrir brot á lögum.² Barnaheill styðja þá tillögu heilshugar.

Öll börn eiga rétt á bestu mögulegu heilsuvernd og vernd gegn ofbeldi og vanrækslu. Mikilvægt er að muna alltaf að barn er einstaklingur með sín eigin sjálfstæðu mannréttindi, jafnvel þó það hafi ánetjast vímuefnum. Oft er um að ræða börn sem fyrir eiga við erfið

¹ [1621563 \(un.org\)](#), bls. 17.

² [1621563 \(un.org\)](#), bls. 23

andleg veikindi að stríða eða búa við og með einhvers konar andlega erfiðleika. Það er afskaplega mikilvægt að hlúa áfram að börnum af virðingu þó þau velji að prófa vímuefni og/eða ánetjast þeim. Slík sjónarmið þurfa að mati Barnaheilla alltaf að liggja til grundvallar í þjónustu við börn í vanda.

Útrýma þarf biðlistum

Til áréttingar þessu vilja Barnaheill nýta tækifærið og hvetja stjórnvöld til að búa enn betur en nú er gert að þjónustu og meðferðarúrræðum fyrir börn með fíknivanda. Tryggja þarf börnum sem ánetjast hafa fíkniefnum markviss, viðeigandi og tímanleg úrræði þeim til aðstoðar. Biðlistar í meðferðarúrræði fyrir börn eru óásættanlegir og við þeim þarf að bregðast án tafar.

Í greinargerðina vantar umfjöllun um almenn áhrif á börn og ungmenni ef frumvarpið verður að lögum, sbr. 3. gr. Barnasáttmálans. Allar ákvarðanir sem varða börn skal taka með það sem þeim er fyrir bestu að leiðarljósi og því er mikilvægt að fram komi umfjöllun um hvernig mat á því hafi farið fram og um val á ákvörðun. Hætt er við því að umræða um vímuefni muni breytast og viðhorf til þeirra almennt verða jákvæðari ef ekki verður lengur ólöglegt að hafa neysluskammta vímuefna með höndum. Slík viðhorf geta svo að mati Barnaheilla leitt til þess að fleiri börn og ungmenni prófi frekar vímuefni en ella.

Áfram sem fyrr þarf að leggja mikla áherslu á forvarnafræðslu og að notast áfram við áherslur á að styrkja jákvæða þætti í lífi barna og að aðstoða börn og fjölskyldur þeirra við að vinna bug á neikvæðum þáttum.

Barnaheill telja hér um mannúðlegt skref að ræða sem taka skal en árétta að mikilvægt er að koma fram af virðingu við börn og mismuna þeim ekki á ómálefnalegan hátt.

Mikilvægt er að árétta að hér skuli ekki stigið skref í átt að lögleiðingu vímuefna heldur er einungis verið að afnema refsingar vegna vörslu vímuefna í neysluskömmtum.

Frumvarpið fellur vel að Heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna um heilsu og vellíðan, m.a. markmiðum 3.4 og 3.5.

Barnaheill leggja mikla áherslu á vernd barna gegn ofbeldi og vanrækslu og á rétt barna til að hafa áhrif á ákvarðanir sem þau varða. Samtökin hafa Barnasáttmálann að leiðarljósi í öllu sínu starfi.



Alþingi
Kirkjustræti
101 Reykjavík

Reykjavík, 30. september 2022
2209245/0.4.1

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um ávana- og fíkniefni (afglæpavæðing vörslu neysluskammta), 5. mál.

Embætti landlæknis þakkar tækifæri til að veita umsögn um ofangreint frumvarp. Afstaða embættis landlæknis er að nálgast skuli málefni þeirra sem eiga í vanda vegna notkunar eða misnotkunar vímuefna fyrst og fremst sem heilbrigðisvanda. Um leið vill embættið undirstrika það mat sitt að breytingar á málaflokknum kalla á heilðræna nálgun og samráð um víðtæka, samhæfða og heilðræna stefnu um málaflokkinn. Þá ítrekar embættið að erfitt geti verið að einblína á einstakar aðgerðir án þess að sérstaklega sé fjallað um mat á áhrifum, bæði tilætluðum og óvæntum, bæði á einstaklinga með ávana- og fíknivanda sem og samfélagið í heild. Mikilvægt er að huga vel að þeim áhrifum sem þær breytingar sem hér eru lagðar til gætu haft svo hægt sé að leggja mat þar á.

Embættið bendir á að þegar er starfandi starfshópur á vegum heilbrigðisráðherra sem er að skoða og vinna að frumvarpi um afglæpavæðingu vörslu neysluskammta. Embætti landlæknis á fulltrúa í þeim starfshópi og telur að starfshópurinn eigi að fá tækifæri til að ljúka vinnu áður en frumvarp er lagt fram.

Embættið leggur til að breytingar verði innleiddar sem hluti af opinberri stefnu um málaflokkinn, þá annað hvort í uppfærðri *Stefnu í áfengis- og vímuefnum* (rann út 2020) eða í nýrri stefnu. Þá leggur embættið til að skipaður verði hópur sérfræðinga sem fer á víðtækan hátt yfir málaflokkinn og skili af sér tillögum um aðgerðir eða heilðrænni stefnu þar sem fram kemur ítarleg aðgerðaáætlun sem tekur til allra þátta vímuefnavandans; forvörnum, meðferð og samfélagslegri aðlögun.

Virðingarfyllt,

Kjartan Hreinn Njálsson
aðstoðarmaður landlæknis



Reykjavík 13. október 2022

Velferðarnefnd Alþingis

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 65/1974, um ávana- og fíkniefni (afglæpavæðingu neysluskammta).

Stjórn Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga (Fíh) og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga tekur hér með heils hugar undir frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, um afglæpavæðingu neysluskammta.

Fíh vísar í fyrri umsögn um sama efni dagsetta 30. janúar 2021 þar sem meðal annars fram kemur að frumvarpið boðar skref í átt að því að meðhöndla skuli vanda vímuefnanotenda í íslensku samfélagi í heilbrigðiskerfinu fremur en dómskerfinu. Refsistefna eykur á jaðarsetningu og takmarkar möguleika einstaklinga á bata, bæði hvað varðar líkamlegt heilbrigði og samfélagslega þátttöku. Með því að afglæpavæða meðferð og vörslu vímuefna í skammtastærðum sem ætlaðar eru til eigin nota er tekið mikilvægt lýðheilsuskref, sem getur aukið jákvæða heilsufarslega útkomu, líkt og heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna getur um. Þá fagnar stjórn Fíh og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga umfjöllun um lögleiðingu í frumvarpinu þar sem afglæpavæðing ein og sér dugar ekki til að tryggja séu lýðheilsa og mannréttindi einstaklinga sem eru hvað jaðarsettastir í samfélaginu. Það þarf að leita allra leiða til að draga úr jaðarsetningu og fækka þröskuldum að heilbrigðis- og félagsþjónustu.

Líkt og í fyrri umsögn ítrekar stjórn Fíh og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga mikilvægi þess að áformin verði innleidd sem hluti af opinberri stefnu málaflokksins, bæði hvað varðar áfengis- og vímuefnavarnir en líka heimilisleysi.

Til viðbótar skal áréttað að hugmyndafræði skaðaminnkunar hefur sterka skírskotun til lýðheilsufraeða og mannréttinda. Kjarni hugmyndafræðinnar er að draga úr þeim skaðlegu áhrifum sem vímuefnanotkun getur haft á notandann, aðstandendur og samfélagið

Að lokum vill stjórn Fíh og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga leggja áherslu á fyrri umsögn og ítreka að félagið býður fram sérþekkingu sinna félagsmanna sem nálgast málefnið heildrænt og eru reiðubúnir til að vera til ráðgjafar um áformin.

F.h. Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga og fagdeildar geðhjúkrunarfræðinga

Guðbjörg Páldóttir formaður
Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga



Reykjavík 10. október 2022

Velferðarnefnd Alþingis

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 65/1974, um ávana- og fíkniefni (afglæpavæðingu neysluskammta).

Stjórn Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga (Fíh) og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga tekur hér með heils hugar undir frumvarp heilbrigðisráðherra til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr.65/1974, um afglæpavæðingu neysluskammta.

Fíh vísar í fyrri umsögn um sama efni dagsetta 30. janúar 2021 þar sem meðal annars fram kemur að frumvarpið boðar skref í átt að því að meðhöndla skuli vanda vímuefnanotenda í íslensku samfélagi í heilbrigðiskerfinu fremur en dómskerfinu. Refsistefna eykur á jaðarsetningu og takmarkar möguleika einstaklinga á bata, bæði hvað varðar líkamlegt heilbrigði og samfélagslega þátttöku. Með því að afglæpavæða meðferð og vörslu vímuefna í skammtastærðum sem ætlaðar eru til eigin nota er tekið mikilvægt lýðheilsuskref, sem getur aukið jákvæða heilsufarslega útkomu, líkt og heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna getur um. Þá fagnar stjórn Fíh og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga umfjöllun um lögleiðingu í frumvarpinu þar sem afglæpavæðing ein og sér dugar ekki til að tryggja séu lýðheilsa og mannréttindi einstaklinga sem eru hvað jaðarsettastir í samfélaginu. Það þarf að leita allra leiða til að draga úr jaðarsetningu og fækka þröskuldum að heilbrigðis- og félagsþjónustu.

Líkt og í fyrri umsögn ítrekar stjórn Fíh og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga mikilvægi þess að áformin verði innleidd sem hluti af opinberri stefnu málaflokksins, bæði hvað varðar áfengis- og vímuefnavarnir en líka heimilisleysi.

Til viðbótar skal áréttað að hugmyndafræði skaðaminnkunar hefur sterka skírskotun til lýðheilsufraeða og mannréttinda. Kjarni hugmyndafræðinnar er að draga úr þeim skaðlegu áhrifum sem vímuefnanotkun getur haft á notandann, aðstandendur og samfélagið

Að lokum vill stjórn Fíh og fagdeild geðhjúkrunarfræðinga leggja áherslu á fyrri umsögn og ítreka að félagið býður fram sérþekkingu sinna félagsmanna sem nálgast málefnið heildrænt og eru reiðubúnir til að vera heilbrigðisráðuneytinu til ráðgjafar um áformin.

F.h. Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga og fagdeildar geðhjúkrunarfræðinga

Guðbjörg Páldóttir formaður
Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík
Sent rafrænt á nefndasvið@althingi.is

Reykjavík, 12. október 2022.

Efni: Umsögn við frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). 153. Löggjafarþing 2022–2023. Þingskjal 5 — 5. mál.

Félagsráðgjafafélag Íslands þakkar fyrir tækifæri til að veita umsögn vegna frumvarps til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974 með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). 153. Löggjafarþing 2022–2023. Þingskjal 5 — 5. mál. (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Um er að ræða frumvarp sem var áður lagt fram á 150. löggjafarþingi (23. mál), 151. löggjafarþingi (146. mál) og 152. Löggjafarþingi (24. mál). Með frumvarpinu er lagt til að ákvæðum laga um ávana- og fíkniefni verði breytt á þann hátt að bann við vörslu neysluskammta vímuefna verði afnumið. Félagið skilaði umsögn við fyrri frumvörp sem er efnislega samhljóða.

Félagsráðgjafafélag Íslands fagnar ofangreindu frumvarpi og telur það vera til þess fallið að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum neyslu ávana- og fíkniefna, til aðstoðar og verndar neytendum efnanna og félagslegum réttindum þeirra, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild. Málefnið hefur verið til umfjöllunar um árabil og skipaði þáverandi heilbrigðisráðherra starfshóp árið 2014 sem lagði meðal annars fram tillögu um afnám fangelsisrefsinga fyrir vörslu á neysluskömmtum, þannig að enginn yrði dæmdur til fangelsisvistar fyrir þau brot. Tillagan var m.a. rökstudd með því að sú venja hafi mótast um árabil við framkvæmd laga um ávana og fíkniefni að málum sé lokið með sektargerð þegar ekki er talinn leika vafi á því að magn haldlagðra efna sé til einkaneyslu. Undanfarin ár hefur verið áhersla á að aðstoða fólk með fíknivanda frekar en að refsa því og veita því sjálfsagða heilbrigðisþjónustu. Þess sjást skýr merki í nýlegri laga- og reglugerðasetningu til dæmis með lögum um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (neyslurými) og reglugerð nr. 170/2021 um neyslurými. Þá hafa rannsóknir sýnt að afglæpavæðing á neysluskömmtum eykur öryggi fólks og líkur á að fólk leiti sér aðstoðar vegna ofskömmtnar á vímuefnum eða annarra aðstoðar sé þess þörf. Jafnframt eykur það líkur á að fólk leiti til lögreglunar þegar það verður fyrir ofbeldi. Eins og staðan er í dag veigrar fólk sér við að kalla til lögreglu ef það á við vímuefnavanda að etja m.a. vegna hættunnar við að neysluskammtar sé teknir af þeim.

Félagsráðgjafafélag Íslands tekur undir það sem fram kemur í greinargerð með frumvarpinu þar sem áréttað er mikilvægi þess að gæta að ákveðnu öryggissjónarmiði þegar um er að ræða börn, til að koma í veg fyrir mögulegan skaða sem barn getur orðið fyrir vegna neyslu fíkniefna. Hafa þarf í forgangi það sem barni er fyrir bestu og því er nauðsynlegt að lögregla hafi lagaheimild til að haldleggja fíkniefni í fórum barns þegar slíkt inngríp samræmist hagsmunum barnsins. Jafnframt þarf að tryggja aðgang að stuðningi og sérhæfðri meðferð.

Félagsráðgjafar vinna með einstaklingum, fjölskyldum, hópum og samfélögum sem eru að glíma við sálfélagslegan vanda og vilja gera breytingar á stöðu sinni sér í hag. Félagsráðgjafar búa yfir viðtækri þekkingu og beita fjölbreyttum gagnreyndum aðferðum í vinnu sinni. Nám þeirra er fimm ára háskólanám sem skiptist í þrígga ára grunnnám þar sem þeir öðlast BA gráðu í félagsráðgjöf. Að því loknu tekur við tveggja ára meistaranám þar sem hluti námsins felst í starfsþjálfun utan Háskóla Íslands undir handleiðslu starfsþjálfunarkennara sem hafa fengið sérstaka þjálfun sem slíkir. Félagsráðgjafar geta að loknu námi sótt um löggild starfsréttindi í félagsráðgjöf til Embættis Landlæknis og leyfi til að reka heilbrigðisþjónustu hjá sama embætti. Félagsráðgjafar hafa þekkingu á fíknisjúkdómum og hafa færni til að hvetja og aðstoða einstaklinga við að komast í viðeigandi meðferð og eiga í samstarfi við þá sem meðferðina veita. Það er flókið að takast á við fíknisjúkdóma og það er þekkt að þau sem glíma við þá mæta oft fordómum og skilningsleysi almennings. Alþjóðaheilbrigðisstofnunin (WHO) hefur bent á að eitt stærsta heilbrigðisvandamál sem herjar á þjóðir heims megi rekja til fíknisjúkdóma. Það er því mikið í húfi að tryggja viðeigandi heilbrigðisþjónustu fyrir þennan hóp og mæta þeim af virðingu og manngæsku.

Það er ástæða til að fagna sérstaklega áformum ráðherra um skipan starfshóps til að hafa eftirlit með áhrifum og ávinningi af afglæpavæðingu vörslu neysluskammta vímuefna. Fram kemur að fulltrúar í hópnum munu koma frá margvíslegum stofnunum ríkisins auk samtakana Snarrótarinnar. Í því sambandi vill félagið benda á mikilvægi þess að fulltrúar í hópnum séu með fjölbreytta fagmenntun til að tryggja þverfaglega nálgun. Vert er að nefna að *grundvöllur félagsráðgjafa er virðing fyrir manngildi og sérstöðu hvers einstaklings og trú á getu hans til að nýta hæfileika sína til fullnustu. Þá eru markmið félagsráðgjafa að vinna að lausn félagslegra og persónulegra vandamála og sporna við félagslegu ranglæti. Jafnframt vinna félagsráðgjafa gegn mannréttindabrotum hvar svo sem þau eiga sér stað.*¹ Í ljósi siðareglna félagsráðgjafa og sérþekkingar þeirra er mikilvægt að félagsráðgjafi með sérþekkingu á málefnum einstaklinga með fíknivanda hafi aðkomu að starfi hópsins.

Félagsráðgjafafélag Íslands er tilbúið að fylgja athugasemdum sínum eftir sé þess óskað.

Með vinsemd og virðingu,
f.h. Félagsráðgjafafélags Íslands

Steinunn Bergmann
formaður

Umsögnin er unnin í samstarfi við fagdeild félagsráðgjafa í áfengis- og vímuefnamálum.

¹ Siðareglur félagsráðgjafa á Íslandi aðgengilegar á <https://felagsradgjof.is/felagsradgjof/sidareglur/>



LÖGREGLUSTJÓRINN Á HÖFUÐBORGARSVÆÐINU

Nefndarsvið Alþingis
Velferðarnefnd Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 24. október 2022

Efni: Frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Þingskjal 5 – 5. mál.

Lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu hefur borist til umsagnar ofangreint frumvarp. Af hálfu embættisins er bent á að sem stendur er starfandi starfshópur á vegum heilbrigðisráðuneytisins sem hefur verið falið að vinna að endurbættu frumvarpi til laga um breytingu á lögum nr. 65/1974 um ávana og fíkniefni. Embætti lögreglustjóra á fulltrúa í þeim starfshópi og telur því ekki tímabært að skila inn umsögn um ofangreint frumvarp sem fjallar að miklu leyti um sömu álitaefni og falla undir verksvið starfshópsins.


Hulda Elsa Björgvinsdóttir
aðstoðarlögreglustjóri

Matthildur skaðaminnkun

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Þingskjal 5 -5. Mál. á 153. löggjafarþing 2022–2023.

Matthildur, samtök um skaðaminnkun á Íslandi, voru stofnuð í þeim tilgangi að auka þekkingu og vinna að framgangi skaðaminnkandi inngripa og úrræða á Íslandi. Ásamt því að standa vörð um mannréttindi jaðarsettsfólks, einkum þeim sem nota vímuefni, glíma við vímuefnavanda og/eða heimilisleysi. Þá vilja samtökin stuðla að samstarfi við skaðaminnkunarsamtök og skaðaminnkandi úrræði á norðurlöndum og á alþjóðavísu.

Að samtökunum standa Sigrún Jóhannsdóttir, lögmaður, Svala Jóhannesdóttir, sérfræðingur í skaðaminnkun, og Elín Guðný Gunnarsdóttir, MPM.

Matthildarsamtökin, fagna því að frumvarpið hafi verið lagt fyrir á Alþingi og styðja heilshugar þær breytingar sem í því felast. Samtökin telja mikilvægt að ávana- og fíkniefnalöggjöfin sé byggð á nýjustu vísindum og gagnreyndri þekkingu og hafi skaðaminnkun og mannrétti að leiðarljósi.

Núverandi ávana- og fíkniefnalöggjöf, og sú bann- og refsistefna sem er ríkjandi í vímuefnamálum á Ísland, er ekki byggð á nýjust vísindum og gagnreyndri þekkingu, heldur á pólitískum- og siðferðislegum hugmyndum. Áratugareynsla sýnir að núverandi löggjöf hefur í öllum meiriháttar atriðum mistekist miðað við tilsett markmið hennar. Notkun á ólöglegum vímuefnum hefur bæði

aukist og orðið útbreiddari í samfélaginu. Aðgengi að ólöglegum vímuefnum hefur einnig aukist umtalsvert og er ekkert aldurstakmark að efnunum. Lyfjatengd andlát (ofskömmtn) hafa aldrei verið jafn mörg og árið 2022 og er talið að ólögleg vímuefni séu orðin sterkari, hreinni og í raun hættulegri en áður. Þá er vert að benda á að aðgerðir lögreglunnar á haldlagningu á miklu magni ólöglegra vímuefna hafa jafnframt ekki skilað árangri og er það í samræmi við gögn frá löndum í kringum okkur, sem ítrekað sýna að haldlagningar beri almennt lítinn árangur og dragi ekki úr eftirspurninni. Haldlagningar geti hins vegar leitt af sér minna framboð af ólöglegum vímuefnum tímabundið, sem getur leitt af sér aukna hörku, ofbeldi og afbrot, sérstaklega meðal fólks sem glímir við vímuefnavanda.

Vart þarf svo að fara mörgum orðum um þann kostnað sem núverandi ávana- og fíkniefnalöggjöf hefur í för með sér. Má þar nefna sem dæmi laun til lögreglu, ákærvalds, dómara og annars starfsfólks þessara stofnanna. Kostnað vegna efnagreininga neysluskammta, greiðslur til verjenda, framfylgni refsidóma, fangelsisvistunar o.fl.

Tengsl vímuefnavanda við ávana- og fíkniefnalöggjöf

Rannsóknir sýna að um 10% fólks sem notar vímuefni þróar með sér vímuefnavanda og um 90% fólks þróar ekki með sér vímuefnavanda, þrátt fyrir vímuefnanotkun öðru hvoru eða reglulega. Þetta hlutfall er óháð því hvort fólk notar ólögleg eða lögleg vímuefni og er einnig óháð því hver ávana- og fíkniefnalöggjöfin er. Vímuefnavandi þróast vegna samspils líffræðilegra, sálfræðilegra og félagslegra þátta hjá einstaklingum og er skilgreindur sem flókin og samþættur vandi. Rannsóknir sýna að tengsl eru milli áfalla og erfiðara lífsreynsla í æsku við þróun á vímuefnavanda. Tengslin eru sérstaklega sterk hjá einstaklingum sem glíma við þungan vímuefnavanda og er talið að þar liggi að baki flókin áfallasaga.

Stórar samanburðarrannsóknir sýna að lönd með strangari ávana- og fíkniefnalöggjöf eru hlutfallslega ekki með færri notendur ólöglegra vímuefna né heldur færri einstaklinga sem glíma við vímuefnavanda, samanborið við lönd með frjálslyndari löggjöf. Sem dæmi er ávana- og fíkniefnalöggjöfin í Hollandi talin frjálslyndari þegar kemur að kannabisnotkun og nota ungmenni þar í landi hlutfallslega minna af kannabisi en ungmenni margra þjóða með strangari ávana- og

fíkniefnalöggjöf. Þá eru mörg fylki í Bandaríkjunum með stranga ávana- og fíkniefnalöggjöf en á sama tíma er vímuefnanotkun þeirra á ákveðnum efnum sú hæsta í heiminum, til dæmis þegar kemur að fjölda einstaklinga sem nota kokaín.

Matthildarsamtökin telja mikilvægt að þau sem koma að lagasetningu og stefnumótun í samfélaginu séu meðvituð um það hvernig vímuefnavandi þróast hjá fólki. Að það, hver ávana- og fíkniefnalöggjöfin (ólögleg, afglæpavædd, regluvædd, lögleg) er, hefur ekki hlutfallsleg áhrif á þann fjölda sem mun þróa með sér vímuefnavanda í hverju landi fyrir sig. En eins og áður segir eru allt aðrar breytur í lífi fólks sem gera það, meðal annars áfallasaga, uppeldis- og fjölskylduaðstæður, andleg vanlíðan og óörugg tengsl í uppvexti.

Afglæpavæðing vörslu neysluskammta

Matthildur, samtök um skaðaminnkun á Íslandi, telja umrætt frumvarp um afglæpavæðingu á vörslu neysluskammta 18 ára og eldri, vera rétt skref í átt að ávana- og fíkniefnalöggjöf sem er byggð á nýjustu vísindum með skaðaminnkandi aðferðafræði og mannúð að leiðarljósi. Samtökin fagna því að umrætt frumvarp nái til allra notenda vímuefna í landinu, að neysluskammtar til eigin nota verði ekki gerðir upptækir og að lagabreytingarnar nái einnig til lyfseðilsskyldra lyfja.

Mikilvægt er að taka fram að þær rannsóknir sem hafa verið gerðar, sýna að afglæpavæðing á neysluskömmum eða afnám refsinga að hluta til á ólöglegum vímuefnum, eykur ekki hlutfallslega almenna vímuefnanotkun meðal fólks.

Verði frumvarp um afglæpavæðingu neysluskammta að lögum mun fólk sem notar ólögleg vímuefni og fólk sem glímir við vímuefnavanda á Íslandi, hafa mun greiðari aðgang að heilbrigðisþjónustu og bráða- og viðbragðsþjónustu í landinu. Reynslan hefur sýnt að þessi hópur veigir sér við að kalla eftir viðbragðsþjónustu í neyðartilvikum, líkt og þegar líkamlegt ofbeldi, kynferðislegt ofbeldi eða ofskammtanir á vímuefnum eiga sér stað. Ástæða þess er að lögreglan fylgir iðulega sjúkrabílnum og getur það haft í för með sér líkur á handtökum og beitingu annarra þvingunarúrræði. Auk upptöku neysluskammta, sektir og jafnvel fangelsun, sem getur svo ásamt öðru leitt af sér lífshættuleg fráhvörf og flókinn sálrænan skaða. Þá ætti öllum að vera ljós þau

mannréttindabrot, ærumeiðingar og þann miska sem þvingunaraðgerðir lögreglunnar almennt hafa í för með sér, enda oft um að ræða einstaklinga í afar viðkvæmri stöðu.

Nýlegar rannsóknir frá Noregi og Svíþjóð staðfesta þetta, að núverandi ávana- og fíkniefnalöggjöf dregur úr líkum á að fólk sem notar ólöglega vímuefni leiti sér heilbrigðisaðstoðar og óski eftir bráða- og viðbragðsþjónustu. Í norsku rannsókninni kom fram að af þeim 815 þáttakendum sem höfðu lent í læknisfræðilegu bráðatilviki höfðu 10% þeirra frestað því að hringja eftir sjúkrabíl og 41% forðast með öllu að gera það vegna ótta við neikvæðar lagalegar afleiðingar þess að hafa notað ólögleg vímuefni. Í sænsku rannsókninni kom fram að af þeim 1.232 þáttakendum sögðu 32% myndu fresta því að óska eftir bráðaþjónustu og eingöngu gera það sem síðasta úrræðið. Auk þessu sögðu 8% þátttakenda bera algjört vantraust til opinbera heilbrigðisþjónustu og myndu alltaf forðast hana vegna hættu á neikvæðum lagalegum afleiðingum og fordómum frá starfsfólki vegna þess að hafa notað ólögleg vímuefnum.

Með því að afglæpavæða vörslu neysluskammta er jafnframt mun líklegra að fólk sem notar ólögleg vímuefni treysti sér til að opna á samtöl um vímuefnanotkun sína og afleiðingar þess við heilbrigðisstarfsfólk og aðra fagaðila. Sú glæpavæðing og stimplun sem fylgir ólögmætri vímuefnanotkun er oft stór hindrun þess að fólk leiti sér aðstoðar við vímuefnavanda sínum, af ótta við niðrandi framkomu starfsfólks, stimplun og neikvæðar lagalegar afleiðingar.

Þá liggur það í hlutarins eðli að þegar neysluskammtar eru teknir af fólki getur það lent í alvarlegum og jafnvel lífshættulegum fráhvörfum, sem getur aukið líkur á afbrotum til fjármögnunar s.s. þjófnaði, innbrotum og kynlífsvinnu. Það að taka neysluskammta af fólki með virkan vímuefnavanda getur þannig aukið til muna skaðann fyrir það sjálft og allt samfélagið. Staða einstaklingana verður því sífellt verri og vandi hans eykst í kjölfarið.

Verði frumvarp um afglæpavæðingu neysluskammta að lögum mun það einnig styðja lagalega stöðu núverandi skaðaminnkandi úrræða og einfalda alla þróun og uppsetningu á nýjum skaðaminnkandi úrræðum í landinu.

Matthildur, samtök um skaðaminnkun, telur mikilvægt að benda á eftirfarandi þætti í tengslum við frumvarpið:

- Samtökin óttast að frumvarpið muni ekki ná fullum tilgangi sínum nema með því að refsing fyrir kaup á neysluskömmtum til eigin nota verði einnig afnumin. Að öðrum kosti hefur lögreglan enn fulla heimild til afskipta af hópnum, vegna þess að neysluskammtarnir hafi líklegast verið fengnir með ólögðum hætti. Þannig hefur hún svipaðar heimildir til þess að handtaka einstaklingana, beita þá öðrum þvingunarúrræðum og jafnvel gera neysluskammtana upptæka vegna þess hvernig þeirra var aflað. Þá verður refsheimild enn til staðar í stórum hluta tilvika þar sem einstaklingar eru teknir með neysluskammta, enda líklegast að þeir hafi verið fengnir með kaupum á efnunum.
- Samtökin telja auk þess nauðsynlegt að tryggt verði með beinum hætti að notendur ólöglegra vímuefna og einstaklingar sem glíma við þungan vímuefnavanda verði hluti af stefnumótun stjórnvalda og fyrirhugaðri vinnu og ákvarðanatöku á öllum stigum málsins. Í því samhengi er mælt með að haft sé samband við nýleg hagsmunasamtök notenda, Viðmót, samtök um mannúðlega vímuefnastefnu.

Matthildur, samtök um skaðaminnkun á Íslandi lýsir sig fúsa til samstarfs varðandi áframhaldandi vinnslu á frumvarpinu. Fulltrúar samtakanna eru auk þess tilbúnir til frekari viðræðna um sjónarmið þau sem hér koma fram og önnur atriði sem máli kunna að skipta.

Heimildir

- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (US) og Office of the Surgeon General (US). (2016). *Facing Addiction in America: The Surgeon General's Report on Alcohol, Drugs, and Health*. US Department of Health and Human Services. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK424857/>
- Degenhardt, L., o.fl. (2008). Toward a global view of alcohol, tobacco, cannabis, and cocaine use: Findings from the WHO World Mental Health Surveys. *PLoS Medicine*, 5(7), e141. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18597549/>
- Guðjohnsen, R. Þ., & Tórshamar, T. Ý. (2022). „Límdu saman heiminn minn“ Ábyrgð stjórnvalda á að tryggja börnum og ungmennum velferðarþjónustu. *Íslenska Þjóðfélagið*, 13(1), 46–62. <https://thjodfelagid.is/index.php/Th/article/view/227>
- *Joint United Nations statement on ending discrimination in health care settings*. (n.d.). Retrieved November 6, 2022. <https://www.who.int/news/item/27-06-2017-joint-united-nations-statement-on-ending-discrimination-in-health-care-settings>
- Melchior, M., Nakamura, A., Bolze, C., Hausfater, F., El Khoury, F., Mary-Krause, M., & Azevedo Da Silva, M. (2019). Does liberalisation of cannabis policy influence levels of use in adolescents and young adults? A systematic review and meta-analysis. *BMJ Open*, 9(7), e025880. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-025880>
- Meredith, P., Moyle, R., & Kerley, L. (2020). Substance Use: Links with Sensory Sensitivity, Attachment Insecurity, and Distress in Young Adults. *Substance Use & Misuse*, 55(11), 1817–1824. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32441186>
- Petruccelli, K., Davis, J., & Berman, T. (2019). Adverse childhood experiences and associated health outcomes: A systematic review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect*, 97, 104127. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31454589/>
- Røgeberg, O., & Pedersen, W. (2021). *Help-seeking behaviour among illegal substance users*. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening: Tidsskrift for Praktisk Medicin, Ny Raekke*, 141(9). <https://tidsskriftet.no/en/node/61085>
- Schlag, A. K. (2020). Percentages of problem drug use and their implications for policy making: A review of the literature. *Drug Science, Policy and Law*, 6. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2050324520904540>
- Soussan, C., & Kjellgren, A. (2019). *Alarming attitudinal barriers to help-seeking in drug-related emergency situations: Results from a Swedish online survey*. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(6), 532–541. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1455072519852837>

- Stevens, A. (2019). Is policy 'liberalization' associated with higher odds of adolescent cannabis use? A re-analysis of data from 38 countries. *International Journal of Drug Policy*, 66, 94–99. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31296507/>

Heilbrigðisráðuneytið
Síðumúla 24
108 Reykjavík

Reykjavík, 6. október 2022

Meðfylgjandi er umsögn Rauða krossins á Íslandi um frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni nr. 65/1974 (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Mál nr. 5/2022.

Virðingarfyllst,



Kristín S. Hjálmtýsdóttir
framkvæmdastjóri Rauða krossins á Íslandi

UMSÖGN RAUÐA KROSSINS

um

frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni nr. 65/1974
(afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Mál nr. 5/2022.

Rauði krossinn þakkar fyrir það tækifæri sem hér gefst til umsagnar á ofangreindu frumvarpi.

Rauði krossinn stendur vörð um mannréttindi og virðingu einstaklinga og vinnur að skaðaminnkun, m.a. með Frú Ragnheiði í Reykjavík, Suðurnesjum og á Akureyri sem og Ylju neyslurýmis. Félagið hefur jafnframt beitt sér almennt fyrir ýmsum hagsmunamálum fólks sem notar ávana- og fíkniefni. Félagið er hluti af Alþjóðahreyfingu Rauða krossins og Rauða hálfmánans og vinnur að margs konar verkefnum á sviði mannúðaraðstoðar, auk stjórnvalda og fjölda samstarfsaðila hér á landi.

Rauði krossinn fagnar því að aftur sé verið að leggja fram frumvarp um afglæpavæðingu á kaupum og vörslu neysluskammta og styður þær breytingar á löggjöfinni sem þar eru lagðar fram. Rauði krossinn styður þá stefnu að meðhöndla eigi vanda vímuefnanotenda í íslensku samfélagi í heilbrigðiskerfinu fremur en dómskerfinu.

Rauði krossinn tekur undir þann rökstuðning sem kemur fram í frumvarpinu um kosti þess að kaup og varsla á neysluskömmtum efna sem bönnuð eru á íslensku forráðasvæði, skv. 1. mgr. 2. gr. sbr. 6. gr. laganna, ásamt lyfjaseðilsskyldra lyfja, sbr. 1. mgr. 3. gr. laganna, verði gerð refsilaus. Rauði krossinn styður sérstaklega þá breytingu að kaup á neysluskömmtum verði einnig afglæpavædd, sem er í flestum tilvikum óhjákvæmilegur þáttur vímuefnanotenda til að útvega sér efni.

Með umræddu frumvarpi tekur íslenska ríkið skref í átt að gagnreyndri og mannúðlegri nálgun gagnvart vímuefnanotkun og vímuefnavanda með skaðaminnkandi hugmyndafræði að leiðarljósi.

Verði frumvarpið að lögum mun aðgengi jaðarsettra einstaklinga, sérstaklega þeirra sem glíma við erfiðan vímuefnavanda, að heilbrigðis-, félagslegs- og viðbragðsþjónustu aukast til muna. Rauði krossinn telur mikilvægt að notendur vímuefna hafi greiðan aðgang að heilbrigðis- og velferðarþjónustu, án fordóma og jaðarsetningar. Dæmi eru um að einstaklingar sem glíma við vímuefnavanda veigri sér við að hringja eftir bráðaaðstoð eða leita sér aðstoðar af ótta við að lögregla geri neysluskammta þeirra upptæka og/eða vera handtekin vegna annars ólögmæts athæfis. Getur það jafnvel átt við í bráðatilfellum eins og við ofskömmtnun á vímuefnum, sem og í tilvikum heimilisofbeldis eða annarskonar ofbeldis. Bæði notendur vímuefna og starfsfólk heilbrigðis- og velferðarþjónustunnar þurfa að geta rætt opinskátt um málín án þess að eiga á hættu að nauðsynleg velferðarmál geti jafnframt talist refsivert athæfi, þ.e.a.s. mál tengd neyslu vímuefna og vitneskja um neysluskammta. Það að tryggja að ekki verði hægt að fjarlægja neysluskammta af fólki er mikilvægt öryggismál fyrir jaðarsetta einstaklinga og auðveldar einnig starfsfólki á vettvangi að þjónusta og styðja við einstaklinga sem glíma við vímuefnavanda út frá þeirra þörfum.

Lagasetningin mun styðja við uppsetningu og þróun skaðaminnkandi þjónustu í landinu. Auk þess mun lagasetningin styðja við þau úrræði sem nú þegar eru til staðar fyrir einstaklinga með erfiðan vímuefnavanda, s.s. Frú Ragnheiði, Ylju, Konukot, Gistiskýli og búsetuúrræði og dagsetur fyrir einstaklinga í virkri vímuefnanotkun. Mikilvægt er að styrkja lagalega stöðu þessa úrræða og tryggja að öll úrræði fyrir einstaklinga sem nota vímuefni í æði geti veitt skjólstæðingum sínum öruggt neyslurými innanhúss til að lágmarka hættu á dauðsföllum vegna ofskömmunar. Lagabreytingin er einnig í samræmi við þá heimild sem er að finna í 2. gr. a. laganna um neyslurými en ljóst er að lögin um neyslurými ná ekki fram markmiði sínu að fullu fyrr en kaup og varsla neysluskammta verða afgangspædd.

Rauði krossinn á Íslandi hefur fengið ómetanlega og einstaka innsýn í stöðu og veruleika einstaklinga sem glíma við erfiðan vímuefnavanda í gegnum skaðaminnkunarverkefni félagsins. Vert er að taka fram að skjólstæðingar þessara verkefna eru allajafna verulega jaðarsettir vegna vímuefnavandans og fjölmargir þeirra glíma við heimilisleysi. Þau löglegu og ólöglegu vímuefni sem skjólstæðingar Rauða krossins eru háðir eru í langflestum tilfellum keypt á ólöglegum markaði og einnig fjármögnuð eftir ólöglegum leiðum. Reynsla Rauða krossins er sú að þegar lögregla gerir neysluskammta upptæka eykst örvænting jaðarsetts einstaklings með vímuefnavanda. Þannig má leiða líkur að því að ef neysluskammtur einstaklings er gerður upptækur ýti það einstaklingnum enn frekar í átt að ólöglegu athæfi til fjármögnunar á efnum. Staða þess einstaklings verður þannig sífellt verri og vandi hans eykst. Að taka neysluskammta af fólki sem glímir við erfiðan og virkan vímuefnavanda getur aukið skaða fyrir einstaklinginn og samfélagið sömuleiðis.

Rauði krossinn fagnar því að löggjöfin nái einnig til lyfja sem eru heimiluð í læknisfræðilegum og vísindalegum tilgangi, þ.e. lyfseðilsskyld lyf (sbr. 1. mgr. 3. gr. laga um ávana- og fíkniefni). Reynsla og gögn úr skaðaminnkunarverkefnum Rauða krossins sýna að jaðarsettir einstaklingar eru oftast en ekki háðir notkun lyfseðilsskyldra lyfja í æð og er það reynsla Rauða krossins að lögreglan geri slík lyf upptæk til jafns á við ólögleg vímuefni. Einstaklingar sem leita til skaðaminnkunarverkefna Rauða krossins lýsa því að lyfseðilsskyld lyf séu gerð upptæk vegna gruns lögreglu um að þau hafi mögulega verið keypt ólöglega en hafi ekki verið uppáskrifuð fyrir einstaklinginn sem hefur lyfið undir höndum.

Rauði krossinn fagnar því að við gerð reglugerðar um skilgreiningu á stærð neysluskammta verði samráð haft við notendur svo rammi verði myndaður sem sé í samræmi við aðstæður á Íslandi. Í því samhengi vill Rauði krossinn þó benda á að óheppilegt gæti verið að hafa viðmið um 10 daga neysluskammt í lögunum, þar sem um háan skammt er að ræða. Með það fyrir augum að mikilvægt sé fyrir þjónustuþega Rauða krossins að frumvarp þetta nái fram að ganga, leggur félagið til að dagafjöldi neysluskammta verði minnkaður.

Rauði krossinn lýsir sig fúsan til samstarfs með þann stuðning sem félagið getur veitt. Fulltrúar Rauða krossins eru tilbúnir að hitta starfsfólk heilbrigðisráðuneytisins og nefndir Alþingis til frekari viðræðna um frumvarpið og gera grein fyrir sjónarmiðum félagsins sé þess óskað.

Gögn til stuðnings umsógn Rauða krossins:

Joint United Nations Statement on Ending Discrimination in Health Care Settings - <https://www.who.int/en/news-room/detail/27-06-2017-joint-united-nations-statement-on-ending-discrimination-in-health-care-settings>

Advancing Drug Policy Reform: A New Approach To Decriminalization - <https://www.globalcommissionondrugs.org/reports/advancing-drug-policy-reform>



UMSÖGN

Viðtakandi: Nefndasvið Alþingis

Sendandi: Skrifstofa borgarstjóra og borgarritara

Þingskjal 5 á 153. löggjafarþingi 2022-2023. Uppfærð umsögn um frumvarp til breytinga á lögum nr. 65/1974, um ávana- og fíkniefni

Meðfylgjandi er uppfærð umsögn Reykjavíkurborgar vegna afglæpavæðingu vörslu neysluskammta. Eldri umsögn fylgir með í viðhengi. Tekið er fram að Reykjavíkurborg styður frumvarp til afglæpavæðingar vörslu neysluskammta, enda er það í góðu samræmi við samþykktu stefnumörkun borgarinnar þar sem áhersla er lögð á aðferðafræði skaðaminnkunar. Þó er vert að koma eftirfarandi ábendingum á framfæri:

- Í 4. gr. frumvarpsins er lagt til að heilbrigðisráðherra skipi starfshóp til að hafa eftirlit með áhrifum og ávinningi af afglæpavæðingu vörslu neysluskammta vímuefna. Óljóst er hvernig starfshópurinn á að sinna eftirliti með áhrifum og ávinningum af afglæpavæðingu vörslu neysluskammta. Má þar nefna hvernig greina skal fjárhagslegan ávinning og hvað verður gert til að gæta þess að sá fjárhagslegi ávinningur fari til skaðaminnkunar- og forvarnarstarfs. Þá er jafnframt bent á mikilvægi þess varðandi samsetningu starfshópsins að í honum eigi sæti fulltrúar samtaka/grasrótarsamtaka/ og stofnana á vegum sveitarfélaga sem þjónusta vímuefnaneytendur. Lagt er til að fulltrúar Rótarinnar – félag um velferð og lífsgæði kvenna, Frú Ragnheiðar sem vinnur í miklu návígi við hóp vímuefnaneytenda og VOR teymis velferðarsviðs Reykjavíkurborgar sem aðstoðar fólk sem er heimilislaust og með vímuefnavanda og geðvanda, eigi sæti í starfshópnum vegna innsýnar þeirra í áhrif þessa frumvarps.
- Gera má ráð fyrir að þetta frumvarp, verði það að lögum, bæti stöðu fólks í vanda. Þó er rétt að kanna með hvaða hætti það gæti haft áhrif á aðra samfélagshópa og kannað hvort þörf sé á mótvægisáðgerðum, til dæmis eflingu forvarnarstarfs hjá börnum og unglingum.
- Verði þessi löggjöf samþykkt er þar um nokkra stefnubreytingu að ræða og eðlilegt að í kjölfarið verði stefna stjórnvalda í málefnum áfengis- og vímuefna endurskoðuð heildrænt til að gæta samræmis. Einnig færi vel á að gera áhættumat með tilliti til barna og unglinga, sbr. 3. gr. Barnasáttmálans.
- Rétt er að árétta að mikilvægt er að takast heildstætt á við þann vanda sem steðjar að fólki í fíknivanda og mikilvægt að úrræði í heilbrigðis- og félagsþjónustu séu eflað samhliða þessum breytingum, enda er ljóst að fyrst og fremst er um félagslegan vanda og heilbrigðisvanda, og mikilvægt að þjónustuinnviðir séu í stakk búnir til að takast á



við umfang þeirra.. Eins er rétt að efla forvarnarstarf fyrir börn, unglinga og foreldra eru í samræmi við. 3.4 grein Heimsmarkmiðana og 33. gr. Barnasáttmálans.¹

Reykjavík, 19. október 2022

Þorsteinn Gunnarsson
borgarritari

Hjálagt:

Eldri umsögn Reykjavíkurborgar um um frumvarp til breytinga á lögum nr. 65/1974, um ávana- og fíkniefni, dags. 13. október 2022.

¹ https://unicef.is/sites/unicef.is/files/atoms/files/unicef_hm_bs_interactive.pdf og
<https://www.stjornarradid.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=14565f37-7dd6-11e8-942c-005056bc530c>



UMSÖGN

Viðtakandi: Nefndarsvið Alþingis

Sendandi: Reykjavíkurborg

Pingskjal 5 á 153. löggjafarþingi 2022-2023. Umsögn um frumvarp til breytingar á lögum nr. 65/1974, um ávana- og fíkniefni.

Við gerð umsagnarinnar var leitað til Samráðshóps Reykjavíkurborgar um forvarnir og Mannréttinda- lýðræðisskrifstofu Reykjavíkurborgar. Gerðar eru eftirfarandi athugasemdir við frumvarpið:

- Varðandi nýtt ákvæði til bráðabirgða í 4. gr. laganna er óljóst hvernig starfshópurinn á að sinna eftirliti með áhrifum og ávinningum af afglæpavæðingu vörslu neysluskammta. Má þar nefna hvernig greina skal fjárhagslegan ávinning og hvað verður gert til að gæta þess að sá fjárhagslegi ávinningur fari til skaðaminnkunar- og forvarnarstarfs. Þá er jafnframt bent á, varðandi samsetningu starfshópsins, mikilvægi þess að hafa fulltrúa Frú Ragnheiðar, verkefnis Rauða krossins, með í starfshópnum. Starfsfólk Frú Ragnheiðar vinnur í miklu návígi við hóp vímuefnaneytenda og má reikna með að þau fái innsýn í áhrif þessa frumvarps.
- Gera má ráð fyrir að þetta frumvarp, verði það að lögum, bæti stöðu einhverra vímuefnaneytenda en það er ekki eini hópurinn í samfélaginu sem frumvarpið hefur áhrif á, líklegt er að það hafi áhrif á allt samfélagið. Áhyggjur eru af neikvæðum áhrifum á börn, unglinga og foreldra þeirra. Reykjavíkurborg vill leggja áherslu á að hagsmunir barna og unglinga verði hafðir að leiðarljósi.
- Mikilvægt er að leggja upp með heildstæða stefnu stjórnvalda í málefnum áfengis og vímuefna og að löggjöfin sé í takt við hana. Ásamt því að gera áhættumat með tilliti til barna og unglinga, sbr. 3. gr. Barnasáttmálans.
- Gagnrýnivert er að ekki sé sett fram heildstæð stefna um forvarnir og aukna heilbrigðisþjónustu heldur eigi að bíða og sjá hver áhrif lagabreytingarinnar verði. Öflugar mótvægisáðgerðir fyrir börn, unglinga og foreldra eru nauðsynlegar í málaflökkinum skv. 3.4 grein Heimsmarkmiðana og 33. gr. Barnasáttmálans.¹
- Með afglæpavæðingu neysluskammta má gera ráð fyrir að aðgengi að vímuefnum verði meira. Það er þekkt staðreynd að aukið aðgengi að vímuefnum eykur neyslu. Þessi breyting, verði hún að lögum, getur auðveldað unglingum að verða sér út um vímuefni og því aukið neyslu þeirra. Það sama á við um fullorðin fólk og hefur þá einnig bein og óbein áhrif á börn, þ.e. umönnunarhæfni þeirra sem foreldra. Eins er bent á að 10 daga neysluskammtur er mikið magn af vímuefnum og óeðlilegt að neytendur séu með svo mikið magn á sér til eigin neyslu dags daglega.

¹ https://unicef.is/sites/unicef.is/files/atoms/files/unicef_hm_bs_interactive.pdf og <https://www.stjornarradid.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=14565f37-7dd6-11e8-942c-005056bc530c>



- Þó að það sé jákvætt að draga úr fordómum og neikvæðu viðhorfi til hópa sem neyta vímuefna er áhyggjuefni að það hafi einnig jákvæð áhrif til vímuefnanna sjálfra í samfélaginu og þá sérstaklega meðal unglinga. Það hefur verið reynslan að jákvæðari viðhorf geri það að verkum að fleiri prufi að nota efnin, þá bæði fullorðnir og unglingar.
- Miðað er við 20 aldurstakmark í 18. gr. áfengislaga nr. 75/1998, því skýtur skökku við að í frumvarpinu sé miðað við 18 ára aldur en ekki 20 ára eins og í áfengislögunum.

Reykjavík, 13. október 2022

Þorsteinn Gunnarsson
borgarritari

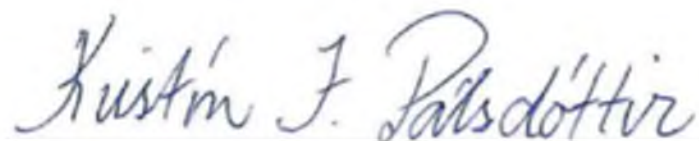
Heilbrigðisráðuneyti
Skrifstofa Alþingis - nefndasvið
101 Reykjavík

Efni: Frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974,
með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta):
<https://www.althingi.is/altext/153/s/0005.html>

Reykjavík, 13. október 2022

Meðfylgjandi er umsögn Rótarinnar – félags um velferð og lífsgæði kvenna - um til
ársins 2030 frá heilbrigðisráðherra.

Virðingarfyllst,
f.h. Rótarinnar



Kristín I. Pálsdóttir
talskona Rótarinnar

Almennt

Róttín þakkar fyrir tækifærið sem hér gefst til umsagnar á frumvarpi um afglæpavæðingu vörslu neysluskammta.

[Róttín hefur m.a. þau markmið](#) að vera málsvári kvenna sem eiga sögu um áföll og/eða vímuefnavanda og að beita sér fyrir aukinni velferð og lífsgæðum þeirra og ásamt faglegri stefnumótun um skaðaminnkun, mannréttindi, samkenndarmiðaða nálgun og áfalla- og kynjamiðaða þjónustu. Þá rekur Róttín Konukot sem er neyðarskýli fyrir heimilislausar konur samkvæmt þjónustusamningi við Reykjavíkurborg.

Róttín hefur frá stofnun beitt sér fyrir hagsmunum kvenna með sögu um skaðlega vímuefnanotkun, fyrir öflun þekkingar, upplýsinga og úrvinnslu fyrirbyggjandi gagna um málefni kvenna með vímuefnavanda m.a. með rannsókn á reynslu á kvenna af vímuefnameðferð. Þá er félagið [þátttakandi í Evrópuverkefnum](#) sem stuðla að aukinni þekkingu og bættri stefnumótun í málaflokknum og þjálfar starfsfólk sem vinnur með konum sem orðið hafa fyrir heimilisofbeldi og glíma við vímuefnavanda.

Umsögn um frumvarpið

Róttín fagnar framlögðu frumvarpi um afglæpavæðingu og refsileysi vegna vörslu neysluskammta og styður þær lagabreytingar sem felast í frumvarpinu og fagnar því að sérstaklega þeirri breytingu að kaup á neysluskömmtum séu afglæpavædd.

Róttín styður þá stefnu að meðhöndla eigi vanda þeirra sem eru í skaðlegri notkun vímuefna (e. *PSU – Problematic Substance Use*) í íslensku samfélagi í velferðar- og heilbrigðiskerfi fremur en í dómskerfinu. Einnig leggur félagið áherslu á að nauðsynlegt sé að samræma stefnu og aðgerðir í málaflokknum að því er varðar fólk í skaðlegri notkun vímuefna til að tryggja úrbætur í málefnum þess hóps.

Varðandi 1. gr. c. Sem er svohljóðandi: „Við mat á því hvaða magn teljist til eigin nota skal miða við 10 daga neysluskammt“ má spyrja hvort að það viðmið sé ekki óþarflega hátt og að miðað sé við færri daga. Ef horfa á til þeirra sem eru með alvarlegan vímuefna- og félagslegan vanda þá eru þeir notendur ekki líklegir til að vera með slíka skammta á sér.

Reyndar er það svo að breyting hefur orðið á framfylgd við lög um ávana- og fíkniefni og má segja að menningarleg breyting hafi átt sér stað þar sem flestir sem koma að málefnum þeirra notenda sem hér um ræðir hafa tileinkað sér skaðaminnkandi hugsun og eru mótfallnir refsingum þess fólks sem samfélagið hefur að mörgu leyti vanrækt og refsað á svo margvíslegan hátt. Lagabreytingin er þá eðlileg eftirfylgni við þessa menningarlegu stefnubreytingu.

Róttín fagnar áherslu á að fjármagni „verði veitt til að aðstoða neytendur fíkniefna og draga enn frekar úr neikvæðum afleiðingum neyslu fíkniefna“ eins og kemur fram í greinargerð með frumvarpinu. Þar horfum við sérstaklega til kvenna í skaðlegri vímuefnaneyslu sem jafnvel hljóta meiri skaða af því að útvega efnin en neyta þeirra. Horfa ber til þess að konur með vímuefnavanda eru sérstaklega útsettar fyrir yfirráðum og ofbeldi og í stað refsistefnu ber að horfa til þess að tryggja öryggi þeirra og koma í veg fyrir skaðann sem hlýst af því að taka af þeim vímuefni.

Einnig býður Róttín fram krafta sína í starfshóp til að hafa eftirlit með áhrifum og ávinningi af afglæpavæðingu vörslu neysluskammta vímuefna sem fjallað er um í 4. gr. frumvarpsins og bendir jafnframt á mikilvægi þess að fá notendur vímuefna að borðinu til samráðs.

Mikilvægt er að sjónarmið kvenna séu miðlæg í fíknistefnu eins og kemur fram hjá Sameinuðu þjóðunum sem benda á að tryggja verði að réttindi kvenna í stefnumótun og að „fíknistefna sé ekki áhrifarík nema með því að takast á við rætur kerfisbundins óréttlætis og mismuni og undirskipi konur í samfélaginu, þar með talið innan fjölskyldunnar, og leiði oft til ofbeldis, jaðarsetningar og drottunar. Jaðarsetning kvenna, fátækt, kynbundið ofbeldi, skortur á atvinnutækifærum og skortur á félagslegri vernd ríkisins, ásamt því að þurfa að halda fjölskyldunni uppi, getur ýtt konum út í fíknitengd afbrot.”¹

Lokaorð

Fulltrúar Róttarinnar eru tilbúnar að funda með velferðarnefnd Alþingis til frekari viðræðna um frumvarpið og gera grein fyrir sjónarmiðum félagsins, sé þess óskað.

Þá bendum við á að sl. Vor kom út bókin *Implementing a Gender Approach in Drug Policies. Prevention, Treatment and Criminal Justice. A handbook for practitioners and decision makers* á vegum Pompidou-hóps Evrópuráðsins og er hún öllum aðgengileg á netinu: <https://rm.coe.int/2022-ppg-implementing-a-gender-approach-in-drug-policies-a-pg-handbook/1680a66835>. Talskona Róttarinnar er einn af höfundum bókarinnar.

¹ UN Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice. Sjá: <https://www.ohchr.org/en/news/2019/03/womens-rights-must-be-central-drug-policies-say-un-experts-commission-narcotics-drugs>. Lausleg þýðing.

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um ávana- og fíkniefni (afglæpavæðing vörslu neysluskammta), 5. mál.

Ég þakka fyrir tækifæri til að veita umsögn um ofangreint frumvarp. Afstaða Hlaðgerðarkots er að við ættum að nálgast málefni þeirra sem eiga í vanda vegna notkunar eða misnotkunar áfengis- og vímuefna fyrst og fremst sem heilbrigðisvanda. Um leið og það er sagt vil ég kalla á heildræna nálgun og meira samráð um lagabreytingar á þessu sviði. Ég geri þó nokkrar athugasemdir við frumvarpið þar sem mér finnst orðalag óskýrt og ekki alltaf rétt farið með staðreyndir. Eins er ég í grunninn mótfallinn því að besta leiðin til að ná tökum á fíkniefnafaraldrinum sé að afglæpavæða vörslu neysluskammta.

Í 4. gr. laganna segir:

Við lögin bætist nýtt ákvæði til bráðabirgða, svohijóðandi: Ráðherra skipar starfshóp til að hafa eftirlit með áhrifum og ávinningi af afglæpavæðingu vörslu neysluskammta vímuefna. Skal starfshópurinn hafa eftirlit með því hvaða áhrif afglæpavæðingin hefur á hagi vímuefnaneytenda og gera tillögur til ráðherra um hvernig ráðstafa megi fjárhagslegum ávinningi af lagabreytingunni til að styrkja skaðaminnkunar- og 2 forvarnastarf. Þá skal starfshópurinn fylgjast með þeim úrræðum sem standa fíkniefnaneytendum til boða hverju sinni og gera tillögur um úrbætur ef hann telur þörf á. Í hópnum skulu sitja fulltrúar frá heilbrigðisráðuneyti, fjármála- og efnahagsráðuneyti, dómsmálaráðuneyti, fíknigeðdeild Landspítala, embætti landlæknis, lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu, ríkissaksóknara og Snarrótinni. Hópurinn skal starfa í tvö ár frá gildistöku laga þessara og skila árlegri skýrslu til ráðherra.

Fjárhagslegur ávinningur eða tap?

Eftir að hafa lesið rannsóknir um portúgölsku leiðina þá myndi ég reikna með fjárhagslegu tapi en ekki ávinningi við afglæpavæðingu neysluskammta. Ég myndi telja neyslu verða almennari og að meira af ólöglegum efnum færu í umferð. Eins tel ég verða aukna þjónustubörf í kringum þá sem eru með neysluskammta á sér sem mun taka fókussinn af þeim sem veikastir eru.

Ástandið virðist hafa versnað töluvert í Portúgal á sínum tíma áður en það varð betra. Eins var sett margfalt meira fjármagn í málaflokkinn til að styðja við lagabreytinguna á sínum tíma. Á þetta er hvergi minnst í frumvarpinu.

Starfshópur

Ég vil leggja til að þegar skipað er í starfshóp sé sérfræðingur frá Hlaðgerðarkoti fyrir hönd Samhjalpar, frá Voggi fyrir SÁÁ, Meðferðarheimilinu í Krýsuvík, Foreldrahúsi og meðferðarsviði Fanglesismálastofnunar hafður með í ráðum.

Efasemdir

Í kaflanum um stöðu vímuefnaneytenda í refsivörslukerfinu stendur:

Nokkur ágreiningur var um setningu laganna og sömuleiðis efasemdir um mögulegan árangur þeirra. Nú hafa þær efasemdir þó horfið en fjöldi vímuefnaneytenda í Portúgal nú til dags er hlutfallslega mjög lítill miðað við önnur lönd í Evrópu. Fyrir setningu laganna voru glæpir tengdir vímuefnaneyslu, eins og rán, innbrot og þjófnaður, mjög algengir. Með tilkomu laganna hafa þeir orðið mun sjaldgæfari. Fjölmargar rannsóknir hafa verið gerðar á árangri portúgölsku leiðarinnar. Allar hafa þær sýnt að portúgalska leiðin hefur skilað frábærum árangri í að takast á við hin ýmsu vandamál tengd vímuefnamisnotkun.

Til eru fjölmargar rannsóknir og efasemdir enn þá uppi um portúgölsku leiðina svo það er ekki rétt í textanum að efasemdir hafi horfið. Eins er ekki rétt, miðað við rannsóknir, að með tilkomu laganna hafi glæpir orðið sjaldgæfari, heldur hafa rannsóknir sýnt að hliðarverkun laganna hefur verið sú að síður er dæmt í dómstólum landsins fyrir sölu, framleiðslu og dreifingu. Þetta er atriði sem ég vil að háttvirt Alþingi staldri við og hugsi gaumgæfilega.

Þeir sem reka meðferðarstofnanir á Íslandi í dag vita að það vantar fjármagn og úrræði fyrir í það minnsta 100 manns sem eru í brýnni þörf fyrir þjónustu okkar. Einstaklingar sem enginn staður er fyrir, sem þurfa að komast í afeitrun og síðar í meðferð og það helst strax.

Að vera á þessum tímapunkti með fókusinn á stöðu þeirra lagalega séð finnst mér líkt og að kaupa jólaskraut á jólatré sem við ekki eigum.

Íslenska leiðin?

Það er hefð fyrir því að Ísland fylgi öðrum Norðurlandapjóðum eftir þegar kemur að lagabreytingum nema að við séum að keppa í því að verða best í einhverju. Í texta laganna kemur fram að Ísland yrði best í heimi ef við tileinkuðum okkur portúgölsku leiðina. Hvernig getur það verið rétt? Við verðum í besta falli eins og Portúgal sem mér finnst ekki eftirsóknavert.

Í mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna stendur skrifað að sérhver manneskja er borin frjáls og jöfn öðrum að virðingu og réttindum. Sama við hvaða verkefni hún er að fást hverju sinni eða veikindi. Reynslan sýnir okkur að við eyðum ekki fordómum með lagabreytingum, svo síður sé. Við eyðum fordómum með fræðslu.

Íslenska leiðin í baráttunni við áfengis- og fíkiefnavanda ætti því að vera að mínu mati sú að bjóða upp á fyrsta flokks heilbrigðisþjónustu fyrir alla og útrýma biðlistum í málaflokknum. Ef við afglæpavæðum vörslu neysluskammta erum við að leggja blessun okkar á almenna neyslu efna sem rænir fólki virðingu sinni og er vægast sagt heilsuspillandi. Undir slíkt langar mig ekki að skrifa.

Með virðingu og vinsemd, Elínros Línadal forstöðukona Hlaðgerðarkoti hjá Samhjálp.

Umsögn um frumvarp til laga (afglæpavæðing vörslu neysluskammta).
153. löggjafarþing 2022-2023
Þingskjal 5 – 5. Mál

Kærar þakkir fyrir frumkvæðið að þessari leiðréttingu og lagfæringu á lögum sem ég tel mikilvægt skref. Ég vona að mínar athugasemdir og umsögn geti orðið til þess að gera frumvarpið skýrara og markvissara, einnig til að ná betri sátt um efnið og auka þar með líkur á samþykkt til hagsbóta fyrir þá sem mest munu njóta góðs af.

Ég tel mikilvægt að leggja áherslu á heilbrigðisvandann fremur en almenna neyslu, þar sem annars vegar ræðir um sjálfsagða heilbrigðisþjónustu fyrir þá sem þurfa og hins vegar lýðheilsu, forvarnir, aðgengi að vímuefnum ofl. Það gæti aukið frumvarpinu brautargengi. Það gæti margt unnist m.þ.a. skilgreina hópinn betur sem frumvarpið tekur til. Að það nái til þess hóps sem hefur fíkniröskun og þar með til þekkts heilbrigðisvanda sem heilbrigðiskerfið sinnir en refsar ekki fyrir (neyslu og vörslu neysluskammta). Ef frumvarpið nær til allra sem neyta vímuefna almennt, þá gætu mörgum fundist það spilla fyrir forvörnum og lýðheilsu með í raun auknu aðgengi, minni hindrunum fyrir nýja neytendur.

Það er mikilvægt og þarft að afglæpavæða neyslu og vörslu neysluskammta vímuefna þegar um er að ræða fólk með fíkniröskun og fíknsjúkdóm (alvarlegasta form fíkniröskunar). Sá hópur þarf fyrst og fremst heilbrigðisþjónustu og mannúðlega nálgun. Heilbrigðisþjónustan sinnir ýmist geðrænum og líkamlegum afleiðingum eða veitir markvissa meðferð við fíkniröskun á öllum stigum; forvarnir, snemmihlutun, meðferð við fíknsjúkdómi og skaðaminnkun eða líkn. Önnur velferðarþjónusta samhliða er einnig mjög mikilvæg fyrir fólk með fíkniröskun á öllum stigum (félagsþjónusta, fangelsi, skólakerfi ofl)

Athugasemdir:

Orðanotkun og skilgreiningar hugtaka. Það er ekki alltaf ljóst í textanum hvað er átt við. Það er markvissara að nota skýrari hugtök. Dæmi sem erfitt er að skilja í samhenginu: „afglæpavæðing vímuefna“, „fólk með fíkniefnavanda“, „fíknivanda“, „neytendur“, „vímuefnamisnotkun“ „Lyfseðilsskyld lyf“.

Fyrir mér er skýrara að tala um:

- afglæpavæðingu neyslu og vörslu vímuefna
- Fólk sem neytir/notar fíkniefni annars vegar og fólk sem hefur fíkniröskun eða fíknsjúkdóm skv. skilmerkjum, hins vegar.

Orð eru oft notuð ómarkvisst. Fíknivandi er ekki endilega verkefni heilbrigðiskerfisins eins og stendur efst á bls 3, en fíkniröskun og sérstaklega alvarleg fíkniröskun, fíknsjúkdómur, er hins vegar verkefni heilbrigðiskerfisins.

- Það er talað um að „veita neytendum viðeigandi þjónustu“ Hvað er átt við hér? Varla er vísað til allra neytenda vímuefna, heldur líklega átt við neytendur með fíkniröskun. Þetta þarf að vera skýrara í textanum.
- Misnotkun er hugtak sem er alltaf erfitt að skilja hvað er og þarf að skilgreina betur í textanum.
- Lyfseðilsskyld lyf eru öll lyf sem læknar þurfa að ávísa. Væntanlega er verið að tala um lyfseðilsskyld lyf sem geta valdið fíkn eða ávanabindingu.

Starfshópur gæti notið góðs af framlagi frá heilbrigðisþjónustu SÁÁ þegar meta á árangur og áhrif framkvæmda frumvarpsins. Margir eru tilteknir í hópinn og mikilvægt að hann sé fjölbreyttur, en mætti fá rödd neytenda betur fram. Heilbrigðisstarfsfólk hjá SÁÁ er nálægt stórum skjólstæðinga hópi, þar má fá upplýsingar um breytur sem má mæla. Þar er mikill fjöldi einstaklinga með fíknsjúkdóm sem þetta frumvarp mun hafa áhrif á. Þar má auðveldlega kanna viðhorf þeirra og mæla hjá þeim breytur sem frumvarpið hefur áhrif á. Það er auðvelt að gera vel skilgreindar kannanir með reglulegum hætti sem væri mikilvæg rödd neytenda inn í starfshópinn. Hjá SÁÁ er veitt meðferð sem nær til forvarna, snemminngrips, meðferð við fíknsjúkdómi, endurhæfingu aukskaðaminnkunar eða líknar. Þær ætti því að vera hægt að ná til þversniðs af hópnum.

Varðandi 10 daga neysluskammta:

Hvers vegna er valin þessi tala, þótt hún sé notuð í Portúgal skv. textanum? Það má vera að það breyti litlu en mér finnst líklegt að fólk með fíknsjúkdóm og í virkri vímuefnaneyslu hafi yfirleitt minna magn á sér til eigin nota, á hverjum tíma. Kannski skammta fyrir 1-5 daga. En það má auðveldlega spyrja um það í könnun.

Á miðri 3. bls. er vísað í að heilbrigðisþjónusta muni batna sem er mikið fagnaðarefni. Hvernig mun hún batna að mati höfunda? Væntanlega er það langtíma árangur. Einnig er á bls. 7 vísað í að sparnaður náist með þessu í heilbrigðiskerfinu, sem er líka mjög gott. Hvernig kæmi hann til? Ég sé amk möguleika á snemmihlutun og hvernig tækifæri/valkostir einstaklingsins til aðstoðar geta haft áhrif á gang fíkniröskunar og þannig hljótist minni skaði að lokum.

Amk er ljóst að vísað er í heilbrigðisþjónustu, fyrir heilbrigðisvanda sem heilbrigðiskerfið sinnir. Heilbrigðisvandinn hér er þá afleiðingar á geðheilsu og líkamlega heilsu, og/eða fíkniröskun og fíknsjúkdómur sem þurfa sérhæfða nálgun á öllum stigum.

Börn:

Ath ólíklegra að börn séu með langvarandi ávanabindingu sem veldur fráhvarfseinkennum, miðað við fullorðna neytendur, almennt séð.

En það er rétt að tryggja að þau, börnin, fái viðeigandi lyfjameðferð við fráhvörfum á heilbrigðisstofnun ef þörf er á. Það ætti að vera inngripið í stað refsingar.

Rétt að benda á niðurstöðu nafnlausar könnunar hjá SÁÁ meðal fólks með fíknsjúkdóm sem neytir vímuefna. Kom í ljós að af 10-12.000 samanlögðum neysludögum síðustu 12 mánaða, voru líkur 1/1000 að lögregla tæki vímuefni af þeim, raunar oftast sem afskipti lögreglu enduðu með því að þau tóku ekki efnin. Þetta rímar við mildari útgáfu refsinga eða sekta sem tíðkast hérlendis og lýst er í frumvarpinu.

Einnig vildu allir í könnuninni aflagpavæðingu neysluskammta en enginn fjölgun löglegra vímuefna. Þetta eru áhugaverðar upplýsingar frá notendum heilbrigðisþjónustunnar og hægt að nýta mun betur og gera meira af.

Með kveðju og von um að þetta komi að gagni

Ég og aðrir hjá SÁÁ erum tilbúin í samtal um efnið eins og ávalt

Valgerður Rúnarsdóttir lækni og framkvæmdastjóri lækninga hjá SÁÁ

Nefndarsvið Alþingis
B.t. Velferðarnefndar
Austurstræti 8-10
101 Reykjavík

13. október 2022

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingar á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta)

ÖBÍ - réttindasamtök fagna því að aftur sé verið að leggja fram frumvarp um afglæpavæðingu vörslu neysluskammta og styður þær breytingar á löggjöfinni sem þar eru lagðar fram. Jafnframt tekur ÖBÍ heilshugar undir mikilvægi þess að annars vegar kaup og hins vegar varsla á neysluskömmtum verði afglæpavætt. Til stuðnings mikilvægis þess vísast til sameiginlegrar yfirlýsingar Sameinuðu þjóðanna og Alþjóðaheilbrigðisstofnunarinnar um að brýnt sé að útrýma allri mismunun í heilbrigðisþjónustu. Í yfirlýsingunni eru aðildarríkin hvött til að afglæpavæða neyslu og vörslu neysluskammta vímuefna.

Tryggja þarf rétta þjónustu, á réttum stað og á réttum tíma

Frumvarpið felur í sér mikilvægt skref að mannúðlegri stefnumótun og réttarbot. Það leikur enginn vafi á því að nálgast þarf málefni einstaklinga sem glíma við erfiðleika sökum neyslu og misnotkunar vímuefna sem heilbrigðisvanda. Fólk með fíknivanda á oft við margþættan vanda að stríða, til að mynda heilsubres og veika félagslega stöðu, þar með talið heimilisleysi, og áfallasögu af ýmsu tagi. Tryggja þarf að einstaklingar með fíknivanda hafi aðgang að viðeigandi heilbrigðisþjónustu, félagslegri þjónustu og viðbragðsþjónustu. Einstaklingar sem glíma við vímuefnavanda verða að geta leitað sér aðstoðar án ótta við afleiðingar, til dæmis að neysluskammtar þeirra verði gerðir upptækir og/eða að vera handteknir vegna ólögðs athæfis.

Réttur sérhvers manns er að njóta líkamlegrar og andlegrar heilsu að hæsta marki sem unnt er án mismununar af nokkru tagi og því er mikilvægt að tryggt sé að fólk fái og hafi aðgang að bestu heilbrigðisþjónustu sem völ er á. Rétturinn á bestu mögulegu heilsu er meðal mikilvægustu grunnmannréttinda og því mikilvægt skilyrði fyrir möguleika fólks á því að njóta annarra mannréttinda.

Bæði innlend löggjöf og fjöldi alþjóðlegra mannréttindasamninga áskilja að rétturinn til bestu mögulegu heilbrigðisþjónustu sé tryggður. Má þar nefna Stjórnarskrá Íslands lög nr. 33/1944, lög nr. 74/1997 um réttindi sjúklinga, samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna, Mannréttindasáttmáli Evrópu, alþjóðasamningurinn um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi, samningurinn um afnám allrar mismununar gagnvart konum og samningurinn um réttindi barnsins.

Tryggja þarf mannúðlega nálgun og stefnumótun

Mikil þörf er á aukinni skaðaminnkandi stefnumótun til framtíðar. Stefnumótunin felst fyrst og fremst í því að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum neyslu ávana- og vímuefna, til aðstoðar og verndar neytendum efnanna og félagslegum réttindum þeirra, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild. Fólk með fíknivanda ætti að nálgast af nærgætni, virðingu og með skaðaminnkun

að leiðarljósi. Núverandi refsistefna eykur á jaðarsetningu vímuefnaneytenda sem ýtir undir aukinn fíknivanda. Aflgæpaæðing vörslu neysluskammta er einn mikilvægasti þátturinn í því að ná árangri í skaðaminnkun.

Auk þess er brýnt að komið verði á fót úrræðum á borð við gagnreyndar forvarnir, fræðslu, viðhalds- og meðferðarúrræði ásamt réttindavernd og réttindaaukningu fyrir vímuefnaneytenda.

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks

Ýmis ákvæði í samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks áskilja að einstaklingum með fíknivanda séu tryggð ákveðin réttindi og má þar nefna 12., 15., 25., og 28. gr. samningsins.

- 12. gr. áréttar réttinn á að einstaklingar með fíknivanda séu viðurkenndir hvar sem er sem aðilar að lögum.
- 15. gr. skyldar aðildarríkin til að gera allar ráðstafanir í því skyni að koma í veg fyrir ómannúðlega eða lítillækkandi meðferð eða refsingu.
- 25. gr. áskilur að aðgengi að heilbrigðisþjónustu sé tryggt.
- 28. gr. Skyldar aðildarríkin til að viðurkenna réttinn til félagslegrar verndar án allrar mismununar.

Að öllu framansögðu bendir ÖBÍ á að það er óumdeilt að fíknivandi er langvinnur sjúkdómur sem leiðir oft til fötlunar. Öll úrræði til skaðaminnkunar draga úr líkum á að svo verði. ÖBÍ – réttindasamtök hvetja því eindregið til að frumvarp þetta verði samþykkt svo fljótt sem auðið er.

Ekkert um okkur án okkar!

Virðingafyllst,

Þuríður Harpa Sigurðardóttir formaður ÖBÍ

Bára Brynjólfsdóttir lögfræðingur ÖBÍ